

RICK DE LEEUW ONTMOET

AR MAN DO

Het atelier van Armando is gehuisvest in een voormalige legerkazerne in Potsdam. “De Russen zaten er nog in, toen ik hier in de jaren 80 voor het eerst kwam.” De thema’s uit zijn werk vloeien hier moeiteloos over in een diepe historische werkelijkheid. Ik vraag hem of deze plek zijn werk beïnvloedt. “Ach welnee,” antwoordt hij licht geërgerd, “mijn thematiek zit in mij. Als mijn benen zouden meewerken, had ik nu in Madrid gewerkt. Of in New York.” De levenslustige glinstering in zijn ogen zegt mij dat daar geen woord van gelogen is.

TEKST: RICK DE LEEUW. BEELD: MAARTJE ELANTS

‘Wie lacht er
niet die
de mens beziet?
Wel, heel
soms lach ik,
meestal niet’

AR MAN DO CV

1929 Wordt in Amsterdam geboren

1949 Studeert kunstgeschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam

1954 Eerste solotentoonstelling in Galerie Le Canard

1954 Publiceert drie gedichten in literair tijdschrift *Podium*

1976 Eerste uitzending van het legendarische tv-programma *Herenleed* met Cherry Duyns en Johnny van Doorn

1979 Verhuist zijn atelier naar Berlijn

1985 Ontvangt de Jacobus van Looyprijs, een vijfjaarlijkse oeuverprijs voor dubbeltalenten

1989 Krijgt de Multatuliprijs voor de roman *De straat en het struikgewas*

Armando (1929) is dichter, schrijver en schilder van internationale allure. Hij woont en werkt afwisselend in Amstelveen en Berlijn. Een gesprek over oerdriften, ongeschoold werk en de onstilbare honger naar succes.

“Ik ben me erg bewust van de vergankelijkheid. De mooie meisjes van vroeger zijn nu oude vrouwen. De Duitse soldaten die bij ons door de straten van Amersfoort marcheerden, waren rond de 18 jaar oud. Nu zijn ze dood, gesneuveld of dement. Zo is het leven. Je wordt geboren en je gaat dood, we hebben er niet om gevraagd. Over de zin van het leven hoeven we ons dus absoluut niet druk te maken. De enige zin van het leven is het leven zelf. Het enige schepsel dat over de zin van het leven nadenkt, is de mens. Dieren doen dat nooit. En als de mens hakkelend en stotterend een of andere zin voor het leven heeft geformuleerd, is dat meestal voldoende reden om andere mensen te vermoorden omdat die hun onnozele zin van het leven niet aanvaarden. Godsdienstoorlogen, marxisme, het is allemaal één pot nat. Als je het niet met ze eens bent, bijvoorbeeld omdat je intelligent genoeg bent om te zien dat het allemaal oplichterij is, dan moet je dood. De mens is een raar schepsel. Het beste is om je er niet te veel mee te bemoeien, dat kan ik iedereen aanraden. Wie lacht er niet die de mens beziet? Wel, heel soms lach ik, meestal niet.”

Merkwaardige jeugd

“Ik was 15 toen de oorlog voorbij was, maar eigenlijk was ik allang geen 15 meer. Nu zijn jongens van 15 nog kinderen, ik was op mijn 15de al volwassen. Na de bevrijding heb ik voor de Canadezen en de Amerikanen gespeeld. Ik speelde viool in het orkest van Tato Mirando, bijna elke avond traden we op. Ik verdiende ontzettend veel geld, veel meer dan mijn vader. Ik kreeg sloffen sigaretten maar ik rookte niet. Ik gaf alles thuis af, geld, sigaretten, het interesseerde me gewoon niet. Het avontuur vond ik mooi, dáár deed ik het voor. Een straatjongen met een viool was ik. We speelden in nachtclubs, voor soldaten en hoeren, tot diep in de nacht. Dronkenschap, vechtpartijen, gevaar. In het begin stopte ik met spelen als er in het publiek gevochten werd. Dan kreeg ik een

woedende blik van de orkestleider: Doorspelen, godverdomme! Op het laatst speelde ik onverstoord door terwijl ze elkaar voor mijn neus afmaakten. Meestal eindigde zo'n vechtpartij met de Militaire Politie die er een stok overheen ramde en de heethoofden in een Jeep flikkerde, waarna het feest weer verder kon tot de volgende vechtpartij. Op die manier leerde ik snel, en veel. Ik zat nog op de middelbare school, waar mijn klasgenoten amper wisten hoe kinderen gemaakt werden, terwijl ik 's nachts voor mijn neus zag hoe de Canadezen dat aanpakten. De hoeren deden hun jas uit en er werd meteen geneukt, dat was weinig subtiel. Voor mij was het een dagelijkse werkelijkheid, daar dacht ik verder niet over na. Pas jaren later besepte ik dat ik een merkwaardige jeugd heb gehad. Maar ja, iedereen heeft zo zijn verhaal. Als jongen was ik een bokser, daar heb ik veel aan gehad. Boksen is een heldere sport. Het is een kwestie van overleven, het is hij of ik, maar binnen zeer duidelijke grenzen en volgens ijzeren wetten. Het draait om respect, niet voor niets heet het *the noble art of self defence*. Ik zat eens met een paar andere boksers in een kleedkamer, en we praatten over welke sporten we nog meer hadden gedaan. Ik vertelde dat ik waterpolo had gespeeld, ik was een middelmatig zwemmer maar een goede keeper. Dat vonden ze een gemene sport. En verdomd, ze hadden gelijk. Boksen is een harde sport, maar het wordt nooit gemeen. Bij waterpolo krabben en knippen ze je onder water en schoppen ze je tegen je klotten. Het is geniepig, achterbaks. Boksers strijden eerlijk en omhelzen elkaar na de wedstrijd. Bij het boksen is de tegenstander niet de vijand, alleen primitieve mensen denken zo. Zonder tegenstander besta je niet. De tegenstander maaft jou. En hoe beter hij is, hoe zoeter de overwinning uiteindelijk smaakt.”

Overal gewerkt

“Ik wilde al kunstenaar worden toen ik 6 of 7 was. Voor een burgerberoep was ik ►

“We speelden in nachtclubs, voor soldaten en hoeren, tot diep in de nacht”

1990 Wordt geridderd in de Orde van Oranje-Nassau

1994 Oprichting Armando Kwartet

1994 Krijgt een Edison voor zijn cd *The violinist*

1998 Opening Armando Museum, Amersfoort

2006 Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw

2007 Grote brand verwoest het Armando Museum

2009 Ontvangt de Gouden Eremedaille voor Kunst en Wetenschap

2011 VSB Poëzieprijs voor Gedichten 2009

2014 Bundel *Ter plekke. De ultrakorte verhalen tot nu toe* verschijnt

2015 Groepstentoonstelling in het Guggenheim Museum, New York

totaal ongeschikt. Maar om mijn vrijheid als kunstenaar te verwerven, heb ik wel in de burgerwereld moeten werken. Om een type-machine te kunnen kopen, om aan geld voor doeken en verf te komen. Ik heb overal gewerkt, alles pakte ik aan om een stuiver te verdienen. Veel keuze had ik niet, ik was een ongeschoold arbeider. Bij Heineken heb ik gewerkt, ik heb krotten gesloopt in de Amsterdamse binnenstad, ik ben sjouwer geweest in de havens. Zwaar werk, maar ik kon niet anders.

Als ik eraan terugdenk, vraag ik me wel eens af waarom ik er zo veel voor over heb gehad. Ik móest schilderen, het was geen keuze. Daar moest alles voor wijken, een ontembare drang. Pas na mijn 50ste ben ik wat gaan verdienen met mijn kunst. In 1978 werd ik uitgenodigd om een jaar in Berlijn te komen wonen. Ik kreeg er een huis met een atelier tot mijn beschikking en aan het einde van dat jaar werd er een tentoonstelling aan mij gewijd. Die tentoonstelling was een succes, daarna moest ik weer oplazeren. *Danke und auf wiedersehen*. Maar ik had geen enkele reden om terug naar Amsterdam te gaan. In Nederland zat niemand op Armando te wachten. Dus ben ik in Berlijn gebleven. Twee keer in de maand schreef ik een reportage voor de *NRC: Armando uit Berlijn*. Dat heeft mij financieel gered. De verkoop van mijn werk was ook toen nog dramatisch, maar ik wist dat ik het alleen maar kon redden als ik internationaal ging. Een blinde vlucht naar voren was het. Ik heb grote financiële risico's genomen, maar ik heb het gered.

Schulden maken een mens onvrij. Ik heb nooit schulden gehad. Geldproblemen had ik des te meer, maar ik heb er geen minuut minder om geslapen. Ik heb me er nooit druk om gemaakt. In de jaren 60 was ik een bekende kunstenaar, maar ik verdiende er geen rooie cent mee. Ik was een grote naam in een kleine kring; de meerderheid van de mensen interesseert zich niet voor kunst. Dat zeg ik zonder enige rancune, het is nu

eenmaal zo. Mijn vrienden waren totaal niet geïnteresseerd in wat ik maakte. Dat vond ik niet erg, integendeel. Ik hoorde nergens bij. In de jaren 50 was er een kunstenaars-scene in Amsterdam. Lucebert, Campert, Vinken-oog, noem ze maar op. Ik heb nooit de moeite genomen om me daar bij aan te sluiten. Ik kwam nooit in de kroegen waar zij samenkwamen omdat ik niet dronk. Ik ben nog nooit van mijn leven dronken geweest, daar vond ik geen flikker aan. Ik rookte en dronk niet, ik deed aan sport. Ik was een eenling. Verwantschap voelde ik alleen met mezelf. Dat is nooit wezenlijk veranderd."

Moeizaam gevecht

"Ik schrijf en ik schilder, en wat ik maak weerspiegelt op de een of andere manier mijn kijk op de wereld. Wat die precies inhoudt, weet ik niet. Ik denk er niet te veel bij na, mijn gedachten gaan niet zo ver, ik zit meestal alleen maar aan die stomme schilderijen te denken. Het doek en ik, daar gaat het om. Ik kijk naar de wereld met een versplinterde blik. De onderwerpen voor mijn werk dienen zich aan. Alles kan van belang zijn. Ik leef op inspiratie. Dat is een onduidelijk woord, maar toch is het zo. Ik word nooit wakker met de gedachte: vandaag ga ik eens even leuk schilderen. Het is nooit leuk, schilderen is voor mij een moeizaam ▶

AR MAN DO

'Ik was een eenling. Verwantschap voelde ik alleen met mezelf. Dat is nooit wezenlijk veranderd'

LUNCH MET ARMANDO

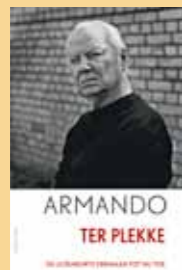
Proviant
Wühlischstrasse 39A,
Friedrichshain

Scamorza, Bonn giorno, L'Amour rouge d'Antoine, Wildblumenkäse, Serrano reserve, Fuet, Truthahnbrustfilet, Fenckel-salami, Steinpilzpesto, Peterselienpesto, Brot selection, Apfelmost, Oraniensaft

TOTAAL € 47,40

5X ULTRAKORTE VERHALEN

Ter plekke. De ultrakorte verhalen tot nu toe is de kersverse bundel van Armando. Met naast een aantal klassiekers meer dan 140 nieuwe verhalen. Verschenen ter gelegenheid van zijn 85ste verjaardag en als eerbetoon aan zijn bijzondere oeuvre (Atlas Contact, € 25). U kunt 'm winnen! Kijk snel op Zin.nl/armando

gevecht, en dat is schrijven ook. Ik werk hard en dan is het klaar. Het moet gedaan worden. Schrijven, schilderen, tekenen, dichten, het zijn allemaal takken van dezelfde boom. En die boom, dat ben ik. Na een operatie laatst, aan mijn rechterbeen, deed mijn rechterarm het niet zo lekker meer. Toen ben ik met mijn linkerhand gaan schilderen, dat had ik nog nooit gedaan. Het ging, zonder al te grote problemen. Blijkbaar had mijn lichaam dat al onbewust voor me opgelost. Schilderen is een oerdrift, dat lukt altijd. Ik maak me er ook geen zorgen over. Dat geldt voor alles. Ik maak me niet druk over dingen die ik niet kan veranderen. En de dingen die ik wel had kunnen veranderen maar die ik niet veranderd heb, interesseerden me blijkbaar niet genoeg – anders had ik er wel iets aan gedaan. Ik ben nu 85, dus ik heb er alle tijd voor gehad. Mensen vragen me steeds vaker wat het geheim van het ouder worden is. Mijn antwoord is simpel: gewoon doorleven. Ik zadel andere mensen niet op met mijn problemen. Daar zijn ze totaal niet in geïnteresseerd. Ik heb een man gekend die nooit iets had, behalve die éne keer dat hij aan zijn elleboog moest worden geopereerd. De rest van zijn leven heeft hij alleen nog maar over die operatie geluld.”

Onverzadigbaar

“Ik heb nooit spijt gehad van de dingen die ik heb gedaan. Van de dingen die ik niet heb gedaan trouwens ook niet. Zo is het leven nu eenmaal. Het leven is een grillig pad en we proberen er het beste van te maken. Risico's horen erbij. Mensen die nooit fouten maken, doen ook maar heel zelden iets dat de moeite waard is. Het mag een beetje pijn doen hier en daar. Soms betreur ik wat ik anderen heb aangedaan, maar over de ellende die je over jezelf afroept moet je niet zeuren. Soms moet je in je leven besluiten nemen die ten koste gaan van anderen. Dat zijn dingen die je niet altijd kunt rechtzetten, de littekens waar je mee verder moet proberen te leven. Gelukkig ben ik te lui om daar veel over

na te denken, ik ben een meester in het wegdrukken van emoties. Vroeger kon ik verdomd cynisch zijn. Toch heb ik veel vrienden en vriendinnen die mij best aardig vinden. En terecht. Ik ben ook heel aardig, soms. Goethe heeft gezegd: *'Zwei Seelen wohnen, ach! in meiner Brust'*. Ik heb veel meer zielen in mijn borst wonen, en eentje daarvan is vriendelijk. Maar om je eigen wereld te beschermen moet je af en toe egoïstisch zijn.

Ik ben nooit tevreden, natuurlijk niet. Ik ben onverzadigbaar. Ik ben succesvol, maar ik wil nog veel meer succes. Succes, geen geld. Geld heeft me nooit geïnteresseerd, maar succes drukt zich uit in geld. Respect en erkenning vind je terug op het prijskaartje, dat is nu eenmaal zo. Ze willen mijn schilderijen hebben, dus betalen ze ervoor. En gelukkig maar, kunstenaars moeten ook leven. Iedereen verdient geld, maar van kunstenaars verwachten ze dat ze hun werk gratis weggeven. Ik ben niet commercieel, maar ik wil wel zo veel mogelijk geld verdienen met wat ik maak. Klaar. Binnenkort heb ik een tentoonstelling in het Guggenheim Museum in New York. Dat is goed, want daardoor neemt de vraag naar mijn werk toe en gaat de prijs omhoog. Maar ik ga me niet aanpassen aan wat die markt van me verlangt. Ik ga mijn kunst niet op bestelling leveren, ben je besodemieterd. Ik wil succes hebben met wat uit mijzelf komt. Dat kan ik niet sturen en daar kan niemand mij bij helpen. Als je een baas hebt dan beoordeelt die je werk, maar ik ben mijn eigen baas. En ik ben een strenge baas.”

Volledig mens

“Ik ben een tamelijk volmaakt mens. Niet in de zin van onfeilbaar, nee, ik maak fouten genoeg, nog altijd. Maar ik vind mezelf een volledig mens, omdat ik de andere kant van het verhaal ook ken. Het hogere én het lagere, ik ben bokser én dichter. Een tijdje geleden heb ik eens een hele avond met een psycholoog gesproken, en op het laatst

AR MAN DO

‘Ik ben een meester in het wegdrukken van emoties. Gelukkig ben ik te lui om daar veel over na te denken’

dacht ik: die man weet niks. Hij praatte alleen maar uit boekjes. Hoogopgeleide mensen doen dat vaak. Ze blijven maar ronddraaien in datzelfde kleine kringetje van wetenschappers en theoretici en alles daarbuiten interesseert ze geen fluit. Daarom zal ik nooit naar een psychiater gaan, weet hij veel. Ik heb die trouwens ook niet nodig, ik ben tevreden met mezelf. Ik kan goed alleen zijn. Daarom begrijp ik die mensen niet die zich beklagen omdat ze zich eenzaam voelen, met Kerstmis of zo. Jezus Christus, dat is toch het mooiste wat je hebben kan. Ik wou dat ik verdomme eens eenzaam was. Je leeft alleen en je sterft alleen, zo ingewikkeld is het niet. Ik heb er nooit om gevraagd om geboren te worden. Ik voelde me eigenlijk best goed toen ik nog niet geboren was. Maar ja, het moest blijkbaar zo nodig. En nu ik er ben, wil ik er graag iets moois van maken.” ■

